

Klió 2008/2.

17. évfolyam

XIX–XX. század

Korszakváltó „Tiszta kezek”

Három szerző – Gianni Barbacetto, Peter Gomez és Marco Travaglio, mindhárman a Micromega folyóirat munkatársai –, 734 nyomtatott lap, sok idézet, számos adat, bőséges bibliográfia, mellettük a függelékben interjú a bemutatott események egyik főszereplőjével és koronatanújával, Francesco Saverio Borrelli főügyésszel: íme, a (részben) jogi témához illő száraz tényyszerűséggel A Tiszta kezek igaz története (Mani pulite. La vera storia) című könyv „paraméterei”. Témája pedig Olaszország közelmúltjának – vagy inkább félmúltjának és fél-jelenének – egy évtizede, 1992-től 2002ig. A Manzoni emlegette nagybetűs Történelem, politika- és jogtörténet, mondhatni, historiográfiai, közéleti és bűnügyi krónika úgy vegyül-egyesül e kötet műfajában, mint ahogyan a benne elbeszélte történetekben keveredett törvényhozás és törvénysértés, politikacsínálás és pénzcsinálás, parlamenti és bírósági küzdelmek, a hatalom magaslatai s az alvilág mélységei. Szövevényes, zavaros, ellentmondásos, homályos, titokzatos ügyek, hol krimiszerű, hol tragikus, de mindig regényesen fordultatos és megrázóan drámai fejleményekkel – mindezeknek megfelelően a vaskos kötet is sűrű szövetű, több síkon futó és sokfelé elágazó cselekménnyel, olykor áttekinthetetlenül összekuszáltnak tűnő eseményszálakkal: mindent egybevéve nélkülözhetetlen tényanyag és hasznos olvasmány annak, aki meg akarja ismerni és érteni Olaszország jelenének közvetlen előzményeit.

1992. február 17-én egy milánói öregek otthonából (a Pio Albergo Trivulzióból) indult el az a lavina, mely rövid időn belül maga alá temetett úgyszólván egy egész rendszert. A Tangentopolinak elnevezett kenőpénzbotrány nem csupán egyike volt az ismétlődő korrupciós ügyleteknek, hanem az egész olasz politikai életet felkavaró és átalakító, korszakhatárt jelentő válságot idézett elő. A kilencvenes években sokan hasonlították az évtized-fordulón Európa keleti felében végbement fordulathoz, a vasfüggöny lebontásához, a berlini fal leomlásához, vele kapcsolatban rendszerváltozásról, az „Első Köztársaság” (Prima Repubblica) végéről és a „Második Köztársaság” (Seconda Repubblica) születéséről beszéltek, olyan különös, „made in Italy” forradalomról, amelyet nem – mint mifelénk – „felvilágosult abszolutista” vezetők, realista politikusok, idealista értelmiségiek, lázadó fiatalok, megmozdult tömegek valósítottak meg, hanem bírók és ügyészek. Éme „bírói forradalom” vezetője az a milánói „csapat” („Pool”) lett, amelynek neve azóta bejárta a világot, hol márkavédjegyként, hol köznevesülve: a Tiszta kezek (Mani pulite). Főszereplője, frontembere, jelképe, Antonio Di Pietro népi és nemzeti hős lett – az időközben irodalmi Nobel-díjjal kitüntetett Dario Fót színjáték megírására is ihlette (Il diavolo con le zinne, Einaudi, Torino, 1998) – és világhírű személyiség, afféle ezredfordulós „ikon”, „földrengés-bíróból” a „reménység embere” (vö. Gigi Moncalvo: Di Pietro: il giudice terremoto, l'uomo della speranza, Edizioni Paoline, Milano, 1992). Ami az érem, helyesebben a tárgyalóterem másik oldalát illeti, a tisztogató kezek munkája nyomán 4520 eljárás indult, egyebek között 325 parlamenti képviselő ellen, 1306 gyanúsítottat fogtak perbe és 1131-et ítélték el jogerősen (704–705. o., vö. Giano Accame: Una storia della Repubblica, Rizzoli, Milano, 2000, 383. o.). A „piszkos kezű” politikusok közt a legillusztrisabb „áldozat” az ex-miniszterelnök és szocialista pártvezér, Bettino Craxi volt, aki egymást követő pereiben „begyűjtött” összesen több mint huszonöt évnyi börtönbüntetésre elől a tunéziai Hammametbe menekült önkéntes száműzetésbe (ahol is mind az önkéntes, mind a száműzetés szó csak erős fenntartásokkal használható, igencsak sajátos értelemben): a számkivetettség (a bírók szemében bujkálása) haláláig tartott (vö. Massimo Pini: Craxi, Mondadori,

Milano, 2006, 671., 682., 687. o.). A régi „politikai osztályt” megtizedelte, a hagyományosan vezető pártokat megsemmisítette a „földrengés”: a szocialisták, de a második világháború után évtizedeken át egyedül vagy kisebb szövetségeseikkel kormányzó kereszténydemokraták is összetöpreődtek, marginalizálódtak, beolvadtak új alakulatokba, eltűntek a politikai palettáról.

A Tangentopoli és a Tiszta kezek igazi, „végső” (?) nyertese, paradox módon, az a Silvio Berlusconi lett, aki ellen pedig – legalábbis egykori támogatója, Craxi után és óta – a „Pool” a legkeményebben és legtartósabban harcolt – végső soron (legalábbis a dolgok jelen állása szerint) eredménytelenül. A milánói pénzmágnás először mint egy új párt, a Forza Italia (Hajrá Olaszország) életre hívója húzott hasznát az „öreg” vetélytársak pusztulásából, később pedig azzal a fegyverrel győzte le újdonsült, taláros ellenségeit, amelynek azok népszerűségüket nagymértékben köszönhették: a sajtóval, a médiával. Az olasz publikum sokáig vad élvezettel nézte a tévécsatornákon a megbilincselve elvezetett, rendőrautóba ültetett, a nyilvános – de még mennyire nyilvános! – tárgyalásokon súlyos vádak alatt roskadozó, dadogva védekező volt minisztereket, államtitkárokat, honatyákat („onorevoli”, akik ilyenkor aligha látszottak „tiszteletre méltónak”) s az őket megvesztegető iparbárókat, azonban a show-műsorok természetéből adódóan egy idő után elege lett e colosseumi-gladiatori látványosságokból, mi több, kezdett szálnalmat érezni a vádlottak és dühöt a vádlók iránt, főleg mivel a tisztogatások és sajtótálatálásuk sem nélkülözték a túlkapásokat, embertelenségeket (többeket a „mediatikus pellengér” öngyilkosságba kergetett). Berlusconi ezt az „új hullámot” lovagolta meg: egyrészt médiabirodalmával, a Fininvestel támadt rá a „vörös tógásoknak” (toghe rosse) aposztrofált „inkvizítorokra”, másrészt kormányfőként a politika s az államhatalom fegyvertárát vetette be ellenük, elérve, hogy a Tiszta kezekből – a könyv fejezetcímeit idézve – „feltartott kezek”, majd „megkötött kezek”, végül „levágott kezek” legyenek. A jobboldali kormányfő nem remélt szövetségesre talált az amúgy fő riválisának számító, kommunistából „demokratikus baloldallá” átalakult Massimo D'Alemban, akinek jogvédő „garantizmusa” (337. o.), a „könnyen kattanó bilincsek” (manette facili) elleni tiltakozása a könyv szerint valójában az Olaszországban nagy múltú, Tomasi di Lampedusa regényéből, A Párduchból megismert („gattopardista”) hatalmi egyezkedés („inciucio”, 579. o.) leplezője, álarca volt. A baloldal és a Tiszta kezek addig felhőtlennek tűnő viszonyában a „fordulat” (336. o.) akkor következett be, amikor kiderült, hogy a tisztítótűz nem csak a (kommunista szemmel nézve Craxiékat is magában foglaló) jobboldaliakat perzseli, hanem eléri az addig megvesztegethetetlennek mutatkozó exkommunistákat is viselt dolgaik, elvtársi klientúrájuk, „vörös termelő-szövetkezeteik” és hasonlóak miatt.

A „Pool” tevékenységét nyilvánvaló, erőteljes rokonszenvvvel kísérő szerzőhármassal szerint két politikai ősellenség mellett három hatalmi ág is – két klasszikus: a törvényhozó és a végrehajtó, valamint egy (poszt)modern: a média – összefogott a bírói hatalom és főleg egy bíró ellen. Di Pietrót mondvacsinált vádakkal jogilag bár eredménytelenül, „mediatikusán” annál hatékonyabban lehetetlenítették el. Közvetlen kiváltó okait tekintve máig rejtélyes, ám annál látványosabb-teátrálisabb gesztussal vetette le tógáját a törvényszéken, teli aula és kamerák előtt. Kivonulása átvonulás volt egy másik államhatalmi szférába: az igazságszolgáltatásból a politikába, a törvényhozó és végrehajtó hatalomba. Azóta egy törpepárt, az Italia dei Valori vezéréként hol ellenzékben, hol miniszteri bársonyszékben politizál, valamikori össznépi hős-rangját egy résznyi (pars) szavazótábor kedvencének szerepére cserélve fel.

A múlton azonban ez nem változtat. Sem Di Pietróén, sem taláros társaién, akik egy évtizeden át, sok évtizedre kihatóan történelmet írtak, abban olyan fontos fejezetet, amelyen jogászbereknek csak ritkán adatott meg. Politikusi korrupció és közélet-tisztító igazságszolgáltatás mint korszakfordító, történelemalakító tényezők: példájukról elgondolkodni talán a mai Magyarországon sem tanulságok nélkül való.

Gianni Barbacetto–Peter Gomez–Marco Travaglio: Mani Pulite. La vera storia (A Tiszta kezek

igaz története), Editori Riuniti, Roma, 2007. 734. o.

Madarász Imre